

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС

**№4
2017**

Зареєстровано Державним комітетом телебачення і радіомовлення України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: Серія KB № 15252-3824P
від 22.06.2009 р.

Виходить з 1997 р. До 2006 р. - "Вісник Одеського інституту внутрішніх справ". Щоквартальник

Засновник:

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

*Катеринчук І.П.,
доктор юридичних наук*

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА:

*Албул С.В.,
кандидат юридичних наук*

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР:

*Ісаєнко М.М.,
кандидат педагогічних наук*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*Берлач А.І., доктор юридичних наук
Бутенко В.Г., доктор педагогічних наук
Грохольський В.Л., доктор юридичних наук
Єськов С., Ph.D., Associate Professor
Конопельський В.Я., доктор юридичних наук
Кузнichenko С.О., доктор юридичних наук
Марковська Г., Ph.D., Associate Professor
Меркулова В.О., доктор юридичних наук*

*Пойман П., Ph.D.
Саакян М.Б., доктор юридичних наук
Тарасенко В.Є., доктор юридичних наук
Цільмак О.М., доктор юридичних наук
Яковенко С.І., доктор психологічних наук
Ярмакі Х.П., доктор юридичних наук
Ярмиш О.Н., доктор юридичних наук*

Друкується за рішенням
Вченої ради
Одеського державного університету
внутрішніх справ
Протокол № 4 від 27.12.2017 р.

*Журнал входить до переліку наукових фахових
видань, в яких можуть
публікуватися результати дисертаційних
робіт на здобуття наукових ступенів
доктора і кандидата юридичних наук.
Затверджено рішенням Атестаційної колегії
Міністерства від 26 червня 2014 року.*

Друковані матеріали виражають позицію
авторів, яка не завжди поділяється редакційною
колегією. Відповідальність за зміст статті,
достовірність фактів, статистичних даних,
точність викладеного матеріалу покладається
на авторів або осіб, які його подали.

Повне або часткове передрукування матеріалів,
виданих у журналі “Південноукраїнський
правничий часопис”, допускається лише
з письмового дозволу редакції.
При передрукуванні матеріалів посилання
на “Південноукраїнський правничий часопис”
обов’язкове.

Вимоги до авторських оригіналів статей

1. До друку приймаються неопубліковані раніше
роботи, обсягом до 1 авт. арк.

2. Будова статті

УДК (універсальний десятиковий класифікатор)
Анотація (українською, російською та англійською мовами).
Ключові слова (3-10 слів).

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок
з важливими науковими чи практичними завданнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми,
виділення невирішених раніше частин загальної проблеми,
котрим присвячується означена стаття.

Формулювання мети статті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним
обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок
у даному науковому напрямі.

Література.

Підпис автора і дата.

3. Технічні вимоги до оформлення статей

Стаття має бути набрана в текстовому редакторі
Microsoft Word. Поля з усіх сторін - 20 мм.

Шрифт - Times New Roman 14 з інтервалом 1,5.

Посилання на літературу бажано зазначати
безпосередньо в тексті у квадратних дужках
порядковим номером використаного джерела
та через кому конкретної сторінки.

4. Паперовий варіант, електронний варіант,
завірена рецензія спеціаліста (кандидата або
доктора наук відповідного профілю), довідка
про автора на окремому аркуші (прізвище, ім’я,
по батькові, адреса, телефони з кодом міста,
науковий ступінь, вчене звання, посада, установа).

Адреса редакції

Україна, 65014, м.Одеса, вул. Успенська, 1
тел. (048) 738-06-13

E-mail: south-ukrainian_law_journal@ukr.net

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ.СТ. 97 ТА 105 КК: НАСТУПНІСТЬ У ПРОБЛЕМАХ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Марченко О. А.

Досліджено кримінально-процесуальні особливості кримінального правосуддя щодо неповнолітніх, специфічні ознаки досудового та судового кримінальних проваджень стосовно цього спеціального суб'єкта правопорушень. З'ясовано, наскільки чинні положення кримінально-процесуального законодавства в зазначеній сфері оптимальні за обсягом та змістом. Визначено відповідність матеріальних основ – порядку та умов застосування, які визначені у чинному кримінальному законодавстві. Здійснено поглиблений аналіз та співставлення відповідних правових норм. Доведено необхідність виокремлення спеціальної кримінально-процесуальної норми, яка б регламентувала порядок судового розгляду, визначення характеру рішення суду щодо застосування примусових заходів виховного характеру під час звільнення як від кримінальної відповідальності, так і від покарання.

Ключові слова: звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання, кримінальна відповідальність, кримінально-процесуальний порядок, неповнолітні, примусові заходи виховного характеру, судовий розгляд.

Исследованы уголовно-процессуальные особенности уголовного правосудия в отношении несовершеннолетних, специфические признаки досудебного и судебного уголовных производств по данному специальному субъекту преступления. Выяснено, насколько действующие положения уголовно-процессуального законодательства в указанной сфере оптимальны по объему и содержанию. Определено соответствие материальных основ – порядка и условий применения, которые определены в действующем уголовном законодательстве. Осуществлен углубленный анализ и сопоставление соответствующих правовых норм. Доказана необходимость выделения специальной уголовно-процессуальной нормы, которая бы регламентировала порядок судебного рассмотрения, определение характера решения суда по применению принудительных мер воспитательного характера во время освобождения как от уголовной ответственности, так и от наказания.

Ключевые слова: освобождение от уголовной ответственности, освобождение от наказания, уголовная ответственность, уголовно-процессуальный порядок, несовершеннолетние, принудительные меры воспитательного характера, судебное разбирательство.

It has been investigated the criminal procedural features of criminal justice in relation to minors, specific features of pre-trial and judicial criminal proceedings on this special subject of crime. It has been cleared up how the current provisions of the criminal procedure legislation in this sphere are optimal in terms of scope and content. It has been determined, compliance of material foundations – the order and conditions of application, which are defined in the current criminal legislation. Depth analysis and comparison of relevant legal norms have been carried

out. It has been proved that there is a need to set out a special criminal procedure code that would regulate the procedure for judicial review, determine the nature of the court's decision on the application of compulsory educational measures, both at the time of release from criminal responsibility, and during release from punishment.

Key words: exemption from criminal liability, exemption from punishment, criminal liability, criminal procedure, minors, compulsory educational measures, judicial proceedings.

Постановка проблеми. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх та покарання передусім відтворюються у можливості застосування спеціального виду звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 97 КК) та покарання (ст. 105 КК), які супроводжуються призначенням примусових заходів виховного характеру (далі ПЗВХ), передбачених ч. 2 ст. 105 КК. За сутністю реакції держави на вчинене діяння ці інститути полягають у різних кримінально-правових наслідках: у відмові держави у застосуванні кримінальної відповідальності взагалі (у разі застосування ст. 97 КК); у реалізації специфічної форми кримінальної відповідальності (у разі застосування ст. 105 КК). Відповідно, вони застосовуються на різних етапах кримінального правосуддя: на стадії досудового розслідування або судового розгляду справи застосовується звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням ПЗВХ; на стадії судового провадження та постановлення вироку – звільнення від покарання із застосуванням ПЗВХ. Логічним є очікування зовсім різних підходів законодавця під час визначення кримінально-процесуального порядку реалізації розглядуваних інститутів.

Адже загальноновизнаним є те, що ефективність здійснення кримінального правосуддя щодо неповнолітніх, у широкому розумінні цієї соціально-правової та соціально-психологічної категорії, крім іншого, в значній мірі залежить від дієвості та системної відповідності положень кримінального та кримінально-процесуального законодавства. Необхідність комплексного сприйняття, тлумачення, застосування цих положень обумовлюється їхнім досить тісним системним зв'язком. Зокрема тим, що за чинною редакцією відповідних законодавчих визначень саме кримінально-процесуальна регламентація надає підстави для уточнення змісту та сутності реалізації кримінально-правових інститутів стосовно неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених (підсудних). І навпаки, наявність досить суттєвих суперечностей в законодавстві породжує відповідні проблеми у правозастосуванні під час досудового розслідування та судового провадження щодо певної категорії справ.

Марченко О. А., 2017

Зміст окремих кримінально-процесуальних норм, що містяться у Главі 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх» та визначені в інших Розділах та Главах кримінально-процесуального законодавства, які безпосередньо (або ж опосередковано) стосуються порядку притягнення та реалізації кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх осіб, потребує більш прискіпливої уваги з точки зору поглиблення спеціалізації судової системи у сфері здійснення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх.

Виокремлення чинного інституту кримінально-процесуальних особливостей кримінального правосуддя щодо неповнолітніх, дослідження специфічності ознак досудового та судового кримінальних проваджень щодо цього спеціального суб'єкту правопорушень передбачає з'ясування того, наскільки чинні положення кримінально-процесуального законодавства в зазначеній сфері оптимальні за обсягом та змістом, а також, наскільки вони відповідають своїй матеріальній основі – порядку та умовам застосування, визначеним у чинному кримінальному законодавстві.

Стан дослідження. Особливістю предмета нашого дослідження є те, що він охоплює проблеми як суто кримінологічного та кримінально-правового характеру, так і кримінально-процесуального. Питання, які стосуються змісту, сутності, правової природи інститутів, визначених у ст. ст. 97 та 105 КК, безпосередньо ПЗВХ, які є невід'ємним складником звільнення неповнолітніх від відповідальності та покарання, можуть безпосередньо впливати на удосконалення кримінально-процесуального законодавства. Останнім часом вчені (В.М. Бурдін, Є.М. Герасимчук, Т.О. Гончар, О.В. Козаченко, Є.С. Назимко, Т.Г. Северин, О.О. Ямкова, О.С. Яцун та інші), досліджуючи кримінологічні засади некарального кримінально-правового впливу на неповнолітніх в Україні, проблеми застосування до неповнолітніх певних обмежень, які не містять кари, співвідношення каральних та виховних характеристик кримінально-правових заходів впливу на неповнолітніх тощо, все частіше звертають увагу саме на ПЗВХ як такі, що, з одного боку, є наслідком вчиненого злочину, призначаються судом, проте, з іншого боку, містять ознаки некарального кримінально-правового впливу на неповнолітніх, не пов'язані із суворими правообмеженнями (або правообмеженнями взагалі), стимулюють активну позитивну постримінальну поведінку, а отже, можуть бути спрямовані на досягнення у більш оптимальні терміни таких завдань, як відновлення, компенсація, безпека, перевиховання тощо.

Доволі дискусійним в доктрині кримінального та кримінально-процесуального права залишається питання визначення правової природи зазначених інститутів та безпосередньо примусових заходів виховного характеру. В сучасних підручниках, коментарях та спеціальних дослідженнях доводяться різні точки зору та обґрунтування. Більш чітко визначається правова природа інституту, передбаченому у ст. 97 КК, який розглядається як спеціальний інститут звільнення від кримінальної відповідальності, де примусові заходи виховного характеру не охоплюються поняттям кримінальної відповідальності. Проте практично оминається це питання стосовно ст. 105 КК. (6, С. 988, 989), і зовсім не надається характеристика правової природи інституту, передбаченого ст. 105 КК.

Окремими вченими проблеми правової природи інститутів, визначених у ст.ст. 97 та 105 КК, аналізуються на тлі подальшого спрямування України до впровадження та удосконалення ювенальної юстиції, ювенального кримінального правосуддя. А відповідно, пропонується розглядати звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності та покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру як різні форми некарального ювенального впливу, засоби ювенального кримінально-правового впливу, елементи специфічної системи ювенального правосуддя. (С.М. Вечерова, Т.Г. Пономарьова) [1, с. 4, 11; 12, с. 14].

Безпосередньо проблемам співвідношення кримінального та кримінально-процесуального права та законодавства щодо реалізації особливостей кримінальної відповідальності неповнолітніх, аналізу змісту, сутності, недосконалості окремих кримінально-процесуальних норм, які регулювали (за попереднім КПК 1960 р.) та регулюють в сучасний період сферу звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності та покарання із застосуванням ПЗВХ, присвячені наукові праці В.О. Меркулової [8; 9; 10].

Враховуючи важливість дотримання принципу наступності та взаємозв'язку між попереднім та чинним кримінально-процесуальним законодавством, маємо підстави для комплексного системно-правового тлумачення та співставлення зазначених у відповідних нормах кримінального та кримінально-процесуального законодавства положень (враховуючи тенденції та результати окремих досліджень щодо особливостей реалізації кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх осіб). Вважаємо за потрібне виокремити ті питання, які потребують свого вирішення, а відповідно, удосконалення кримінально-процесуального законодавства як шляхом усунення протиріч між законодавчими положеннями, так і шляхом поглиблення та більшої конкретизації окремих положень у зазначеній сфері.

Виклад основних положень. Намагаючись з'ясувати тенденції ставлення законодавця України до питання регулювання порядку звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності у попередньому столітті, ми не можемо оминати той факт, що за чинності попереднього КПК (1960 р.) до 1993 року звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх могли застосовувати і не судові органи: матеріали щодо неповнолітнього на попередніх стадіях процесу могли передаватися в комісію у справах неповнолітніх, які могли застосовувати виховні заходи. Так, до 1993 року у ст. 9 КПК, яка визначала порядок звільнення від кримінальної відповідальності з передачею матеріалів справи на розгляд комісії по справам неповнолітніх, йшлося про те, що суд, прокурор, а також слідчий за згодою прокурора у разі вчинення неповнолітньою особою діяння, яке не становить значної суспільної небезпеки, можуть припинити стосовно цієї особи кримінальне провадження та направити матеріали справи на розгляд комісії у справах неповнолітніх [13, с. 23-24]. Отже, регулювалася взаємодія органів дізнання, слідства та прокуратури із іншими державними органами, у складі яких була широко представлена громадськість, що дозволяло залучати суспільство до вирішення досить важливого питання – визначення доцільного обсягу кримінальної репресії стосовно неповнолітньої особи. Проте застосування примусових заходів виховного характеру покладалося

лише на суд. Паралельно існувала кримінально-процесуальна норма – ст. 447 КПК, яка регламентувала порядок застосування судом до неповнолітньої особи примусових засобів виховного характеру та порядок їх скасування. Йшлося про те, що якщо суд дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який вчинив злочин, що не становить значної суспільної небезпеки, без застосування кримінального покарання, він приймає ухвалу щодо закриття справи та вирішує питання про застосування одного із примусових заходів виховного характеру. Право ж скасування цього заходу у зв'язку із виправленням неповнолітнього покладалося на комісію у справах неповнолітніх [13, с. 581]. Законом України від 23 грудня 1993 р. комісії у справах неповнолітніх були позбавлені права вирішувати будь-які питання стосовно ПЗВХ [3]. Всі справи про суспільно небезпечні діяння, вчинені неповнолітніми, були передані до суду. Постановою Верховної Ради України від 15 листопада 1994 р. комісії у справах неповнолітніх були ліквідовані [11]. Розглядувані норми набули нового змісту. Проте є всі підстави розглядати факт залучення комісії у справах неповнолітніх до вирішення кримінально-правового конфлікту як історичний досвід України у впровадженні елементів позасудового розгляду справи щодо неповнолітньої особи, коли справа вирішувалася взагалі не судовими органами, що є досить актуальним на сьогодні, враховуючи загальне спрямування судової системи до євро стандартів та позитивного світового досвіду.

Надалі зміст зазначених статей зазнав суттєвих змін. На нашу думку, враховуючи специфіку предмету дослідження, заслуговує аналіз зазначених норм у їх останній редакції, перед набуттям чинності новим КПК. Відтепер у ст. 9 КПК, яка визначала «Порядок звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру», йшлося (крім іншого) про те, що прокурор, слідчий за згодою прокурора на підставі ч. 1 ст. 97 КК виносять мотивовану постанову про направлення справи до суду для вирішення питання про звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності і з обвинувальним висновком направляють матеріали до суду. А суд, за наявності підстав, зазначених у ч. 1 ст. 97 КК, у судовому засіданні виносить постанову про закриття справи [4, с. 12-13]. Посилання у цій кримінально-процесуальній нормі на ст. 97 КК логічно передбачає, що мова йде саме про звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Проте, не зважаючи на те, що в назві норми йдеться про ПЗВХ, в змісті норми про це ані слова. Порядок застосування до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру визначається лише ст. 447 КПК, яка набула конкретизації. Йдеться про те, що коли суд під час розгляду кримінальної справи дійде висновку про можливість виправлення неповнолітнього, який вчинив злочин невеликої або середньої тяжкості, без застосування покарання, він виносить ухвалу (суддя – постанову) про закриття кримінальної справи і вирішує питання про застосування до неповнолітнього одного з примусових заходів виховного характеру [4, с. 265].

Редакція положень розглядуваної статті попереднього кримінально-процесуального законодавства ускладнювала розуміння того, про який взагалі вид звільнення йдеться у цій правовій нормі. Те, що в ній

йшлося про злочини невеликої та середньої тяжкості, свідчило про те, що визначений кримінально-процесуальний порядок стосується застосування примусових заходів виховного характеру лише у разі звільнення неповнолітнього від покарання, отже, статті 105 КК. Саме в ній відповідна ступінь тяжкості вчиненого злочину визначалася як одна із кримінально-правових підстав (злочин невеликої або середньої тяжкості). Проте, з іншого боку, винесення судом ухвали (суддею – постанови) про закриття кримінальної справи є елементами кримінально-процесуального порядку звільнення від кримінальної відповідальності, а не звільнення від покарання.

Отже, комплексне співвідношення змісту цих двох норм у їх історичному розвитку доводить наявність досить суттєвих суперечностей як між положеннями кримінального та кримінально-процесуального законодавства, так і між конкретними правовими нормами попереднього КПК.

Позитивним законодавчим фактом стало виокремлення у *новому КПК (2012 р.)* спеціальної Глави 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх», яка містить окремі параграфи, значний перелік норм (з ст. 484 по ст. 502 КПК), в яких визначається кримінально-процесуальний порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх. Зокрема, конкретній регламентації піддаються питання загальних правил кримінального провадження щодо неповнолітніх (ст. ст. 484-497) та питання застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності (ст. ст. 498-502). Проте слід зазначити, що якщо особливості застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності, регламентуються положеннями п'яти статей (визначення підстав застосування; особливості досудового розслідування та судового розгляду справ; визначення вимог до змісту відповідної ухвали суду; регламентація умовно-дострокового звільнення від примусових заходів виховного характеру), то про кримінально-процесуальний порядок застосування ПЗВХ до неповнолітньої особи, яка є суб'єктом злочину, йдеться лише в одній статті – ст. 497 КПК, незважаючи на те, що ці заходи мають застосовуватися під час реалізації досить різних за своєю правовою природою кримінально-правових інститутів, визначених різними кримінально-правовими нормами (ст.ст. 97 та 105 КК) [5, С. 228-234].

Актуальність звернення саме до конкретного змісту ст. 497 КПК, яка має назву «Порядок застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру», обумовлюється тим, що за чинним кримінальним правом особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх насамперед пов'язується з існуванням спеціальної системи кримінально-правових заходів – примусових заходів виховного характеру, які не належать до покарання, полягають переважно у виховному впливі на неповнолітню особу, є головним складником таких інститутів, як звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності (ст. 97 КК), звільнення неповнолітніх від покарання (ст.105 КК). В частині першій зазначеної норми йдеться лише про те, що якщо під час досудового розслідування прокурор дійде висновку про можливість

виправлення неповнолітнього, який обвинувачується у вчиненні вперше кримінального проступку, злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості, без застосування кримінального покарання, він складає клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру і надсилає його до суду (ч. 1 ст. 497). Відповідно до частини другої клопотання про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру може бути складене і надіслане до суду за умови, що неповнолітній обвинувачений та його законний представник цьому не заперечують. Насамкінець, зміст третьої частини засвідчує можливість призначення ПЗВХ і на стадії судового розгляду справи у разі наявності підстав, визначених у ч. 1 ст. 497 КПК (отже у разі вчинення вперше злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості) [5, С. 232].

Така редакція кримінально-процесуальних положень залишає за межами правового регулювання чималу кількість питань, які, зважаючи на особливі вимоги до гарантій справедливості та законності відправлення кримінального правосуддя щодо неповнолітніх, мали б отримати законодавче регулювання.

Зокрема, буквально тлумачення цієї норми надає підстави для наступних узагальнень. Чинний зміст ст. 497 КПК доводить, що називаються лише ті кримінально-правові підстави, які мають обумовлювати рішення суду про звільнення від кримінальної відповідальності (вчинення злочину невеликої тяжкості, необережного злочину середньої тяжкості вперше, можливість виправлення без застосування покарання). Отже, підстави, які пов'язуються із характером вчиненого злочину, стосуються лише факту реалізації положень ст. 97 КК. Відповідно, чинний закон не містить ані слова про процесуальний порядок застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх осіб, які вчинили злочин невеликої або середньої тяжкості вдруге, у разі їх звільнення від покарання на підставі ст. 105 КК. Отже, не існує норми, яка б містила підстави та порядок реалізації ст. 105 КК. За такою редакцією зазначеної кримінально-процесуальної норми немає можливості не лише з'ясувати відмінності у процесуальному порядку застосування примусових заходів виховного характеру у разі звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності (ст. 97 КК) та у разі звільнення неповнолітнього від покарання (ст. 105 КК), але й взагалі упевнитися у наявності цих особливостей.

Актуальність аналізу змісту ст. 497 КПК посилюється також і тим, що в ній містяться положення щодо порядку та форми прийняття судом рішення у разі застосування ПЗВХ. У ч. 3 ст. 497 КПК йдеться про те, що суд може прийняти рішення про застосування до неповнолітнього обвинуваченого примусових заходів виховного характеру і на стадії судового розгляду справи, у разі наявності підстав, визначених у ч. 1 ст. 497 КПК. Вважаємо, що в даній редакції положення носить доволі узагальнюючий характер. За такою редакцією зазначеної кримінально-процесуальної норми немає можливості визначитися із тим, у якій формі завершується розгляд судом справи, якої форми набуває рішення суду. Відповідно до ст. 369 КПК є два види рішень суду: вирок та ухвала. Слід відзначити те, що законодавець це питання конкретизує стосовно неповнолітніх, які не досягли

віку кримінальної відповідальності: судовий розгляд завершується постановленням ухвали про застосування цих заходів (ст. 500 КПК). Такий же підхід має бути і в цьому разі. Оскільки ми вже дійшли висновку, що у ст. 497 КПК йдеться лише про звільнення від кримінальної відповідальності, то вочевидь мова може йти лише про ухвалу суду [7].

Проте, якщо поглибити розгляд цього питання, то маємо зазначити про доцільність виокремлення порядку судового розгляду справи у разі вирішення питання про звільнення від покарання із застосуванням ПЗВХ. Відсутність спеціальної, визначеної кримінально-процесуальним законодавством, регламентації зазначеної сфери кримінально-процесуальних відносин надає додаткові підстави для подовження дискусії щодо того, чи призначає (має призначати) суд покарання із вказівкою конкретного виду та терміну, чи у вирокі без призначення покарання має зазначатися лише про те, що особа звільняється від покарання із застосуванням ПЗВХ. Таке удосконалення кримінально-процесуального законодавства суттєво вплине на якість правозастосування. Адже у сучасних дослідженнях звертається увага на те, що недосконалість та суперечливість кримінальних та кримінально-процесуальних положень призводять до того, що інколи суди приймають рішення у формі постанов тоді, коли мають бути постановлені вирокі, і навпаки, у формі вироків, коли потрібно приймати постанови. Не проводиться належний аналіз підстав обрання кожного із видів звільнення, передбачених ст.ст. 97 та 105 КК [2, С. 12]. Отже, бажано було б, подібно до змісту ст. 500 КПК, яка визначає порядок судового розгляду застосування ПЗВХ до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності, сформулювати спеціальну норму щодо порядку судового розгляду справи щодо застосування ПЗВХ до неповнолітніх, які є суб'єктами злочину. Проте не лише виокремити порядок прийняття рішення стосовно застосування ПЗВХ у разі звільнення від кримінальної відповідальності, але й додати додаткову частину норми, де б йшлося про порядок застосування ПЗВХ у разі звільнення від покарання. Потенційна можливість недотримання неповнолітнім умов звільнення, ухилення від примусових заходів виховного характеру посилює значення законодавчого визначення порядку скасування судового рішення та поновлення кримінального провадження (у разі звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням ПЗВХ) або ж виконання (відбування) призначеного судом покарання (у разі звільнення від покарання із застосуванням ПЗВХ). Останнє свідчить про доцільність визначення правильності такого порядку, коли суд ухвалює вирок із призначенням виду та строку покарання, а потім вже звільняє від його відбування з призначення ПЗВХ.

Висновки. Проведений нами аналіз положень попереднього та чинного кримінально-процесуального законодавства, які регулюють розглядувану нами сферу, підтверджує той факт, що ці питання до сьогодні залишаються не вирішеними та складними. Чинне кримінально-процесуальне законодавство (порівняно із попереднім законодавством) не набуло чіткості та повноти в частині регулювання порядку та умов застосування до неповнолітніх ПЗВХ, а відповідно, реалізації кримінально-правових інститутів, визначених у ст.ст. 97 та 105 КК. Якщо у КПК 1960 р. у ст. 447 КПК визначалися лише кримінально-правові підстави, зазначені у ст. 105 КК, то у чинному

законодавстві (ст. 497 КПК) все навпаки – зазначаються лише підстави, сформульовані у ст. 97 КК.

Взагалі поза увагою законодавця залишилися виокремлення особливостей порядку звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру. Якщо виходити із того, що правова сутність інститутів, передбачених ст.ст. 97 та 105 КК, є неоднаковою, процесуальний порядок розгляду цих справ, підстави та характер прийняття судом відповідного рішення, процесуальний порядок його ухвалення, формалізація цього рішення також мають бути різними. І ці відмінності мають бути чітко визначеними нормами кримінально-процесуального характеру.

Виокремлення спеціальної кримінально-процесуальної норми, яка б регламентувала порядок судового розгляду, визначення характеру рішення суду щодо застосування ПЗВХ під час звільнення як від кримінальної відповідальності, так і від покарання, сприяло б більшій чіткості у правозастосовній діяльності у розмежуванні підстав для застосування різних кримінально-правових інститутів, передбачених ст. 97 та 105 КК, та полегшило б вирішення сталої теоретичної проблеми визначення правового характеру як зазначених інститутів загалом, так і ПЗВХ зокрема.

Література

1. Вечерова Є.М. Некаральний кримінально-правовий вплив на неповнолітніх в Україні (кримінологічні засади): автор. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Одеса: МГУ. 2010, 20 с.
2. Герасимчук Л.В. Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності та покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру: автор. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук за спец.: 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. К.: НАВСУ, 2013. 19 с.
3. Закон України від 23 грудня 1993 р. «Про внесення змін і доповнень до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України та до Положення про комісії в справах неповнолітніх УРСР». Відомості Верховної Ради України. 1994. № 11. Ст. 48.
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. Х.: ТОВ «Одіссей», 2002. 272 с.

5. Кримінально-процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповн. на 24 жовтня 2016 року: Офіц. текст К.: Алерта, 2016. 288 с.

6. Кримінальне право. Загальна частина: Підручник / За ред.. А.С. Беницького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, В.Г. Розовського. К.: Істина, 2011. 1112 с.

7. Марченко О.А. Кримінально-процесуальний порядок застосування до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру. Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Хмельницький: Державна прикордонна служба, 2 березня 2018 р.).

8. Меркулова В.О. Тенденції реформування інституту звільнення від кримінальної відповідальності: кримінально-правові та кримінально-процесуальні аспекти. Південноукраїнський правничий часопис. 2013. № 1. С. 146-152.

9. Меркулова В.О. Кримінальна відповідальність та заходи кримінально-правового впливу: проблеми чинного законодавства. Південноукраїнський правничий часопис. 2013. №2. С. 193-196.

10. Меркулова В.О. Звільнення від кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх: суперечливість кримінально-правових та кримінально-процесуальних положень. Південноукраїнський правничий часопис. 2017. № 4. С. 51-65.

11. Постанова Верховної Ради України «Про внесення змін і доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення» від 15 листопада 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 49. Ст. 432.

12. Пономарьова Т.Г. Звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування в Україні та Польщі: порівняльний аналіз: автор. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Одеса: ОДУВС, 2016. 19 с.

13. Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий: ответ.ред. Первый заместитель Председателя Верховного Суда УССР П.Г. Цупренко. Киев, Изд-во «Политической литературы Украины», 1984. 559 с.

*Марченко О. А.,
аспірант кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

ОСНОВНА РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ АДВОКАТУРИ ЯК ПРАВОЗАХИСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	3
Нікітченко В. В.	

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИКИ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ПРОТИДІЇ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ ВІДНОСНО ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ.....	7
Албул С. В., Домніцак Р. В.	
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ: СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ.....	12
Меркулова В. О.	
КРИМІНОГЕННІ РИЗИКИ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ВИМІРІ.....	16
Степанченко О. О.	

ПРАВОВА СИСТЕМА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ ДЕФІНІЦІЇ «ІНКЛЮЗІЯ».....	19
Берендєєва А. І.	
МІЖГАЛУЗЕВІ ПРАВИЛА ЧИННОСТІ ТЕМПОРАЛЬНИХ НОРМ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ.....	22
Маковій В. П., Мамедов Р. Ю.	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	26
Манойленко К. М.	
ПРАВО СПАДКУВАННЯ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНИ ТА АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ.....	29
Середницька І. А., Мусаєва С. С.	

ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНОГО, АГРАРНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЛІСІВ ВІД НЕЗАКОННОЇ ВИРУБКИ В УКРАЇНІ: (1917-1929 рр.).....	34
Будяченко О. М.	

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	41
Максименко А. В.	

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В ПРОВАДЖЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ МІЖНАРОДНИМ СПІВРОБІТНИЦТВОМ.....	44
Бойко І. І.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВАГИ ДО ЧЕСТІ І ГІДНОСТІ ОСОБИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	49
Кушнір Л. В.	

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ.СТ. 97 ТА 105 КК: НАСТУПНІСТЬ У ПРОБЛЕМАХ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	53
Марченко О. А.	

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ТА НАПРЯМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ОКРЕМИХ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ІНСЦЕНУВАННЯМ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПОДІЇ.....	58
Осадчий Ю. І.	

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ КОНСПІРАЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ТА СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ.....	61
Пасечник М. Л.	

ПОНЯТТЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ.....	64
Пахлевандзе Альборз	

СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ НЕРОЗКРИТИХ ЗЛОЧИНІВ МИНУЛИХ РОКІВ.....	67
Стародубов С. В.	

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ВПІЗНАННЯ ОСОБИ, РЕЧЕЙ, ТРУПА.....	71
Теслюк І. О.	

ДО НОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЕЯКИХ ЗАХОДІВ УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ЯК ГОЛОВНОГО ЧИННИКА УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	74
Бурангулов А. В.	

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	77
Конєв О. Ю., Дьорова О. М.	

Наукове видання

Південноукраїнський правничий часопис
4'2017
Науковий журнал

Комп'ютерне верстання Кузнєцова Н. С.

Формат 60х90/8. Гарнітура «Trebuchet MS».
Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 11,32. Ум.-друк. арк. 9,53.
Підписано до друку 28.12.2017. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон +38 (0552) 39-95-80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.